[2018] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 533

ਮੈਸਰਜ਼ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ (ਆਈ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਮੈਸਰਜ਼ ਹੱਟੀ ਗੋਲਡ ਮਾਈਨਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2017 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2537)

ਮਈ 08, 2018

[ਮਦਨ ਬੀ ਲੋਕੁਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਖਾਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੈਗੁਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1957:

ਉਪ-ਧਾਰਾ 11(1) ਅਤੇ 17ਏ(2) - ਧਾਰਾ 17ਏ(2) – ਇਜਾਜ਼ਤ - ਰਿਕੋਨਾਈਸੈਂਸ ਪਰਮਿਟ (ਆਰਪੀ) ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੋ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ (ਅਪੀਲਕਰਤਾ) ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੋਜ - ਪੁਨਰ ਖੋਜ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 11(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰੋਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ (PL) ਗ੍ਰਾਂਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ - ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਤਰਦਾਤਾ (ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ - ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਰ.ਪੀ. - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮੰਗੀ ਹੈ - ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ - ਜਵਾਬਦੇਹ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ - ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 11 (1) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 17 ਏ (2) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 17A(2) ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ - ਇੱਕ ਆਰਪੀ ਧਾਰਕ ਗ੍ਰਾਂਟ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਧਾਰਾ 11(1) ਅਧੀਨ ਪੀ.ਐਲ. – ਪਰ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ

ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਆਰਪੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ - ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਧਾਰਾ 17A(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਰ.ਪੀ. ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕਮਾਤਰ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹੀ ਇਕ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਾਰਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਨ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਧਾਰਾ 11(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਨ - ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ ਕਿ: 1. ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਖਾਣਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੈਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੇਤਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1957 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਖੇਤਰ ਖਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਰਿਆਇਤ ਨਿਯਮ, 1960 ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 39] [556- ਡੀ-ਐਫ]

2. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਣਿਜ ਨੀਤੀ 2008 (ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ. 2008) ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 40] [557-ਬੀ-ਸੀ]

3. ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕ, ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਕਟ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਗਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 41] [557-ਈ]

4. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਦਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 11(1) ਕ੍ਰਮਵਾਰ PL ਅਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ (ML) ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਨਰ ਖੋਜ ਪਰਮਿਟ (RP) ਧਾਰਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ (PL) ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤਰਜੀਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕੋ ਇਕ ਸਬੰਧ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਏ(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ

ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਆਰਪੀ ਧਾਰਕ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪੀਐਲ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਰੋਕ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਰਾਖਵੀਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਆਰ.ਪੀ. ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਆਰ.ਪੀ. ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਆਰ.ਪੀ. ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਤੱਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰੇ 42 ਅਤੇ 46] [557-ਐਫ-ਐਚ; 558-ਏ-ਬੀ; 559- ਐਫ-ਜੀ]

5. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਰ.ਪੀ.ਜ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਦੁਆਰਾ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ

ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਰ.ਪੀ.ਜ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਕੱਤਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕਾਰਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜੋ ਬਾਹਰੀ ਹਨ ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। [ਪੈਰਾ 43] [558- ਸੀ-ਈ]

6. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (a) ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ; (b) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ; (c) ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ (d) ਅਜਿਹੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਮਿਤੀ 27.12.2008 ਨੂੰ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀ.ਐਲ. ਬਿਨੈਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। [ਪੈਰੇ 45 ਅਤੇ 46] [558-ਜੀ-ਐਚ; 559-ਏ-ਸੀ, ਜੀ-ਐਚ]

ਇੰਡੀਅਨ ਚਾਰਜ ਕ੍ਰੋਮ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2006) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 331: [2006] 10 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 640;** ਮੋਨੇਟ ਇਸਪਾਤ ਐਂਡ

ਐਨਰਜੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2012) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1: [2012] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 644;** ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਾਲ ਨੱਥੂਭਾਈ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1976) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 108: [1977] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 372;** ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੈਸਰਜ਼ ਹਿੰਦ ਸਟੋਨ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1981) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 205: [1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 742;** ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਟਲਜ਼ ਐਂਡ ਫੇਰੋ ਅਲਾਇਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1992) 1 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 91: [1990] 2 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 27;** ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਪੀ.ਪੀ. ਕਾਵੇਰੀ ਚੇਟੀ **(1995) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 402: [1995] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 441**; ਸੰਦੂਰ, ਮੈਂਗਨੀਜ਼ ਅਤੇ ਆਇਰਨ ਓਰਸ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2010) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1: [2010] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 240;** ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੁਰਲੱਭ ਅਰਥ ਐਂਡ ਮਿਨਰਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2016) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 323: [2016] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 515 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**।

ਪੈਰਾ 38

[2006] 10 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 640	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **8**
[2012] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 644	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **25**
[1977] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 372	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **28**
[1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 742	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **29**
[1990] 2 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 27	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **31**

[1995] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 441	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **32**
[2010] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 240	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **36**
[2016] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 515	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	ਪੈਰਾ **38**

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2017 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2537।

ਮਿਤੀ 03.04.2012 ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿਖੇ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ 2011 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 25899 ਵਿੱਚ

ਨਾਲ

2017 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2538।

ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ., ਏ.ਕੇ. ਪੰਡਾਂ, ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਸੀ. ਐਸ. ਵੈਦਿਆਨਾਥਨ, ਸੀ. ਯੂ. ਸਿੰਘ, ਜੈਦੀਪ ਗੁਪਤਾ, ਬਾਸਵਾ ਪ੍ਰਭੂ, ਐਸ. ਪਾਟਿਲ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਐਸ. ਏ. ਹਸੀਬ, ਟੀ. ਏ. ਖਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਨੀਤਾ ਵਰਮਾ, ਪ੍ਰਭਾਸ ਬਜਾਜ, ਅਕਸ਼ੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਂਸ਼ੂ, ਰਾਜ ਬਹਾਦਰ ਯਾਦਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਿਲ ਕਟਿਆਰ, ਜੀ.ਐਸ. ਮੱਕੜ, ਅਰੁਣ ਮਨੀ, ਨਵੀਨ ਕੁਮਾਰ, ਨਿਸ਼ੀ ਕਾਂਤ ਸਿੰਘ, ਅਭਿਨਵ ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ, ਨਵੀਨ ਆਰ. ਨਾਥ, ਐਮ.ਆਰ.ਸੀ. ਰਵੀ ਦਰਪਣ, ਕੇ.ਐਮ. ਵੀ.ਐਨ. ਰਘੁਪਤੀ, ਚਿਨਮਯ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, ਪਰੀਕਸ਼ਿਤ ਅੰਗੜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਚਿਤਾ ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ. 1. ਖਾਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1957 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਕਟ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਹੈ।

<u>ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ</u>

2. ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਚੈੱਕ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹਨ ਮੈਸਰਜ਼ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 1 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਜੀਓਮੈਸੂਰ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਗੋਲਡ ਐਕਸਪਲੋਰੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 2 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਡੈਕਨ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

3. ਮਿਤੀ 01.04.2000 ਨੂੰ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਨੇ ਹੱਟੀ ਸਾਊਥ ਬੈਲਟ ਗੋਲਡ ਮਾਈਨਜ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 315 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ (ਸੰਖੇਪ ਆਰਪੀ ਲਈ) ਦੇਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਿਤੀ 03.11.2000 ਨੂੰ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਆਰਪੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਹੱਟੀ ਗੋਲਡ ਮਾਈਨਜ਼ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ 501.48 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਲਈ ਆਰ.ਪੀ. ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਤੀ 09.01.2003 ਨੂੰ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਰਥਾਤ ਮੈਸਰਜ਼ ਹੱਟੀ ਗੋਲਡ ਮਾਈਨਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ.) ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੀ ਆਰ.ਪੀ. ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

4. ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 30.11.2003 ਨੂੰ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਡੈਕਨ ਨੇ ਮਿਤੀ 21.04.2006 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਦੋਵਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਸਬੂਤ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ (ਸੰਖੇਪ ਪੀ.ਐਲ. ਲਈ) ਦੇਣ ਲਈ 4 ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਡੈਕਨ ਨੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ 7 ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

5. ਮਿਤੀ 28.11.2006 ਨੂੰ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਬੰਗਲੌਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉੱਦਮਾਂ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਸਵਾਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ (ਸੰਖੇਪ ਐਮ.ਐਲ.ਲਈ) ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖਤਰਿਆਂ ਸਮੇਤ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੂੰ ਆਰ.ਪੀ. ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਏ(2) ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਮਿਤੀ 28.11.2006 ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਖੇਤਰ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਖਣਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸੋਚੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।

6. ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਦੋ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਖਣਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਣਿਜ ਨੀਤੀ, 2008 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ. 2008) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨਾਟਕ ਖਣਿਜ ਨੀਤੀ, 2008 (ਸੰਖੇਪ

ਵਿੱਚ ਕੇ.ਐਮ.ਪੀ., 2008) ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ।

7. ਮਿਤੀ 27.12.2008 ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲਈ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੂੰ 161 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੂੰ ਆਰ.ਪੀ. ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੋਧ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ. 2008 ਅਤੇ ਕੇ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੋਧ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜੈਮੈਸੂਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਡੈਕਨ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

8. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੇਤਰ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਏ (2) ਤਹਿਤ ਖੇਤਰ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਮੰਗਣ ਦੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਇੰਡੀਅਨ ਚਾਰਜ ਕ੍ਰੋਮ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ**[1] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ:

10. ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸੋਧ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਬਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਧ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 27.12.2008 ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 27.12.2008 ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੋਣ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

[1] (2006) 12 SCC 331

9. ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਤਹਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੇਂ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਰ.ਪੀ.ਜ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਸੂਸੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੀਆਂ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੇ ਪੈਰਾ 3.3 ਦੇ ਦੱਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਆਇਤੀ ਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਜਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਰਫ ਉਥੇ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਿੱਜੀ ਖਿਡਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਖੋਜ ਜਾਂ ਖਣਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਰ.ਪੀ. ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪੀ.ਐਲ. ਵਿੱਚ ਨਿਰਵਿਘਨ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾ ਤਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੀਐਲ ਦੇਣ ਲਈ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

10. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਤੀ 31.05.2011 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਜਵਾਬ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ

ਵਿਵਾਦਿਤ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਅਧੀਨ ਹੈ।

11. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਧਿਰ ਜਿਸ ਨੇ ਆਰ.ਪੀ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਤਰਜੀਹ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ "ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਤੀ 18.02.2011 ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਤਹਿਤ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੂਜੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

<u>ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ</u>

12. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (ਐਚ-ਏ) ਅਤੇ (ਐਚ-ਬੀ) ਮਿਤੀ 18.12.1999 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 'ਜਾਸੂਸੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ' ਅਤੇ 'ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੋ:

“(ha) "ਜਾਸੂਸੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਖੇਤਰੀ, ਹਵਾਈ, ਭੂ-ਭੌਤਿਕ ਜਾਂ ਭੂ-ਰਸਾਇਣਕ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਅਤੇ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੈਪਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਖਣਿਜ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੁੱਕਣਾ, ਖੱਡਾਂ, ਡ੍ਰਿਲਿੰਗ (ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਗਰਿੱਡ 'ਤੇ ਬੋਰਹੋਲ ਦੀ ਡ੍ਰਿਲਿੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਜਾਂ ਉਪ-ਸਤਹ ਖੁਦਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ;

(hb) "ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਾਸੂਸੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰਮਿਟ”;

13. ਇੱਕ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਪਰਮਿਟ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਜਾਸੂਸੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਧਾਰਕ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਖੇਤਰ ਕੁਝ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਡ੍ਰਿਲਿੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਰਫ ਗੈਰ-ਹਮਲਾਵਰ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

14. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (ਜੀ) ਅਤੇ (ਐਚ) ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੋ:

(g) "ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਲਾਇਸੈਂਸ;

(h) "ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਖਣਿਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ, ਲੱਭਣ ਜਾਂ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਜ;

15. ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਧਿਰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਖਣਿਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਟੀਕਤਾ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ

ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਕਵੇਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹਿੱਸਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀ.ਐਲ. ਉਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਰ.ਪੀ. ਖੇਤਰ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੌਜੂਦਾ ਖਣਿਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹਮਲਾਵਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

16. ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਪੜਾਅ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। 'ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼' ਅਤੇ 'ਮਾਈਨਿੰਗ ਓਪਰੇਸ਼ਨ' ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (ਸੀ) ਅਤੇ (ਡੀ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੋ:

(c) "ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਲੀਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਪ-ਲੀਜ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ;

(d) "ਮਾਈਨਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਣਿਜ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ;

17. ਜਾਸੂਸੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਨਿਵੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਐਮ.ਐਲ. ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਲਈ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"**11. ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ**:- (1) ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰਮਿਟ ਧਾਰਕ ਜਾਂ ਲਾਇਸੰਸਧਾਰਕ ਨੂੰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲੋਂ

ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਰਮਿਟ ਧਾਰਕ ਜਾਂ ਲਾਇਸੰਸਧਾਰਕ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ,-

(a) ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ ਸਰੋਤ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ;

(b) ਉਸ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ;

(c) ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ

(d) ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਉਕਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

18. ਉਪਰੋਕਤ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਸੂਸੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੱਭੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸਥਾਰਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਸੇ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਜਿਹੇ ਆਰ.ਪੀ. ਜਾਂ ਪੀ.ਐਲ. ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲੇਗਾ।

19. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

17 **ਏ. ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖੇਤਰ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ**। -

(1) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਣਿਜ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ।

(1A) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ।

(2) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਰੱਖੇ ਜਾਣਗੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ।

(3) ਜਿੱਥੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1ਏ) ਜਾਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਫੀਸ, ਰਾਇਲਟੀ, ਸਤਹ

ਕਿਰਾਇਆ ਜਾਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ। ਉਸੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜੋ ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।

20. ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 17ਏ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਣਿਜ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਕਤ ਖੇਤਰ ਲਈ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ। ਧਾਰਾ 17ਏ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲਈ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਅਧੀਨ ਨਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਖਵੇਂ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 (ਏ) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ

ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਫੀਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਰਾਇਲਟੀ, ਸਤਹ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਿਰਾਇਆ ਆਦਿ।

21. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"2. ਯੂਨੀਅਨ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਸੁਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਘੋਸ਼ਣਾ - ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਖਾਣਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

<u>ਝਗੜੇ</u>

22. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ (ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ)। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਖਣਿਜ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਖਣਿਜ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤੋਂ ਟੋਹੀ ਪਰਮਿਟ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ ਆ.ਰਪੀ. ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ।

23. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਤਹਿਤ ਇਹ ਉਸਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪੀ.ਐਲ. ਮਿਲੇਗਾ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੇ ਆਰ.ਪੀ. ਜਾਂ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੀਆਂ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਥਿਰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਾਸੂਸੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਈਨਿੰਗ ਵੱਲ ਨਿਰਵਿਘਨ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਵੇ।

24. ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਸਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸ ਪਾਟਿਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਹੈ ਜੋ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕੇਂਦਰ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ 2010 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 39969/39970 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਏ(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਵੇਂ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਆਧਾਰ ਲਗਭਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਵਿਚੋਂ 'ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ' ਸ਼ਬਦ ਹਟਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਕਿ ਜਿਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਧਾਰਾ 3 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੀ 2 ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਟੀਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਕਟ, ਖਣਿਜ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

25. ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਸੀ.ਯੂ. ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੈਦੀਪ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੂੰ ਆਰ.ਪੀ. ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਐਕਟ 'ਚ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ **ਮੋਨੇਟ ਇਸਪਾਤ ਐਂਡ ਐਨਰਜੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ** [2] ਦੇ ਪੈਰਾ 160 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਾਰਕ ਢੁਕਵੇਂ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

---

[2] (2012) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1

ਮੁੱਦੇ

26. ਇੱਥੇ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:

(i) ਕੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਲਗਭਗ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ?

(ii) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

(iii) ਕੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ?

(iv) ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ?

27. ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਖਾਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ)) ਐਕਟ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.ਡੀ. ਐਕਟ') ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.ਡੀ. ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਧਾਰਾ 17ਏ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 10.02.1987 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.ਡੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ

ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.ਡੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 1999 ਦੇ ਐਕਟ 38 ਦੁਆਰਾ ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.ਡੀ. ਐਕਟ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਤੀ 18.12.1999 ਤੋਂ 'ਖਾਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ) ਐਕਟ' ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ 'ਖਾਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ, 'ਜਾਸੂਸੀ' ਅਤੇ 'ਜਾਸੂਸੀ ਪਰਮਿਟ' ਸ਼ਬਦ ਮਿਤੀ 18.12.1999 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਸੂਸੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਧਾਰਾ 17ਏ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਖਣਿਜ ਰਿਆਇਤ ਨਿਯਮ, 1960 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਨਿਯਮ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯਮ 58 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਮਿਤੀ 10.02.1987 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 17ਏ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯਮ 58 ਨੂੰ ਮਿਤੀ 13.04.1988 ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਸ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 17ਏ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 58 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

28. **ਅੰਮ੍ਰਿਤਲਾਲ ਨੱਥੂਭਾਈ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ**[3] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 58 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

29. **ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੈਸਰਜ਼ ਹਿੰਦ ਸਟੋਨ ਅਤੇ ਹੋਰ**[4] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਨੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਮਾਈਨਰ ਮਿਨਰਲ ਰਿਆਇਤ ਨਿਯਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ।

ਨਿਯਮ 8-ਸੀ ਤਹਿਤ ਕਾਲੇ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟ ਦੀ ਖੱਡ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਧਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਕਿ ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.ਡੀ. ਐਕਟ, 1957 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਛੋਟੇ ਖਣਿਜ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

6. ਨਦੀਆਂ, ਜੰਗਲ, ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਦੌਲਤ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਬਰਬਾਦ ਅਤੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣ। ਇਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੈ..... ਛੋਟੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਖਾਣ ਅਤੇ ਖਣਿਜ (ਰੈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ) ਐਕਟ, 1957 ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਾਣਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਦੀ ਨੀਤੀ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਪੂਰਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਾਈਨਪੋਸਟ ਹਨ। ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 4-ਏ, 17 ਅਤੇ 18 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 15 ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਾਲੇ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਲਈ ਲੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਕਾਲੇ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਾਲੇ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਲਈ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ.....

---

[3] (1976) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 108

[4] (1981) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 205

ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੈਰਾ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ:

".....ਹੁਣ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਲਾਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ.....

30. ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 17ਏ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਅੰਮ੍ਰਿਤਲਾਲ ਨੱਥੂਬਾਈ ਸ਼ਾਹ** (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ **ਹਿੰਦ ਸਟੋਨ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

31. **ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਟਲਜ਼ ਐਂਡ ਫੇਰੋ ਅਲਾਇਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ**[5] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹਨ:

"46. ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ 1986 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। 1986 ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟ 37 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਕਰਨ ਦਾ

ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ 58 ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ-

(i) ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਸੀ.ਜੀ. ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ;

(ii) ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ;

(iii) ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਐਸ.ਜੀ. ਜਾਂ ਸੀ.ਜੀ. ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ) ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਨਹੀਂ।

[5] 1992 Supp. (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 91

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਅਤੇ ਨਿਯਮ 58 ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਐਸ.ਜੀ. ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੀ.ਜੀ. ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਯਮ 58 ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਫਰਕ ਸੀ..."

32. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ(2) ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ **ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਪੀ.ਪੀ. ਕਾਵੇਰੀ ਚੇਟੀ**[6] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ:

"15. ..... ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ

ਰਾਹੀਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

33. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਇੰਡੀਅਨ ਚਾਰਜ ਕ੍ਰੋਮ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 17ਏ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

16. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਤਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾ 17-ਏ (1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ ਜੇ ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਤ ਜਾਂ ਧਾਤੂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਉਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ । ਧਾਰਾ 17-ਏ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵੀ। ਫਿਰ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ.....

---

[6] (1995) 2 ਐਸਸੀਸੀ 402

34. **ਇੰਡੀਅਨ ਚਾਰਜ ਕ੍ਰੋਮ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਟਾਟਾ ਆਇਰਨ ਐਂਡ ਸਟੀਲ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ (ਟਿਸਕੋ) ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਮਾਈਟ ਓਰ ਦੀ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲਈ 1812.993 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲੀਜ਼ 1952 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 1972 ਵਿੱਚ ਨਵੀਨੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 1261.476 ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1991 ਵਿੱਚ ਟਿਸਕੋ ਨੇ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਸਿਰਫ 650 ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟਿਸਕੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਕਟੌਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਟਿਸਕੋ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਟਿਸਕੋ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਟਿਸਕੋ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 406 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਲੀਜ਼ ਦਾ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ 855.476 ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ 855.476 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 4 ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਉੜੀਸਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਰ ਰਾਜ ਦੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਉੜੀਸਾ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਓ.ਐਮ.ਸੀ." ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੀਜ਼ 'ਤੇ 436.295 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੱਕ ਦੀ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ **ਇੰਡੀਅਨ ਚਾਰਜ ਕ੍ਰੋਮ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਓ.ਐਮ.ਸੀ. ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਵੀ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ-

"32..... ਇਹ ਸੰਕਟਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ.....

35. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਗਾਊਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

36. **ਸੰਦੂਰ ਮੈਂਗਨੀਜ਼ ਐਂਡ ਆਇਰਨ ਓਰਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ**[7] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਾਜ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਜਾਂ ਪੀ.ਐਲ. ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹਨ:

80. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 (3) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਦ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਮ.ਡੀ.ਆਰ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਨਿਯਮ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ। ਦਰਅਸਲ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਐਮ.ਐਮ.ਡੀ.ਆਰ. ਐਕਟ ਜਾਂ ਐਮ.ਸੀ. ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਚਨਬੱਧਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਐਮ.ਐਮ.ਡੀ.ਆਰ. ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਰੁਖ ਅਪਣਾਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਕਥਿਤ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਾਰਾ 11(3) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਮੈਰਿਟ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣ।

---

[7] (2010) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1

37. **ਮੋਨੇਟ ਇਸਪਾਤ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਲੋਢਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਖਾਣਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੇਠ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਲਾਲ **ਨੱਥੂਭਾਈ ਸ਼ਾਹ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ"। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਸਿਰਫ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਚਾਲਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 160 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ।

"160. ਧਾਰਾ 17-ਏ ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 45 ਅਤੇ 46 (ਪੰਨਾ 136-39) ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਟਲਜ਼ ਐਂਡ ਫੇਰੋ ਅਲਾਇਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਦੀ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਧਾਰਾ 11 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ 2006 ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2006 ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ

ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2006 ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

38. **ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰੇਅਰ ਅਰਥ ਐਂਡ ਮਿਨਰਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ**[8] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ:

"15. ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਨਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਧਾਰਾ 17-ਏ (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਰੱਖੇ ਜਾਣਗੇ। ਵੈਧ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋੜਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ:

(i) ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ;

(ii) ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(iii) ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

xxx xxx xxx

xxx xxx xxx

"19. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਨੇ 1957 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਕਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਯਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ 2007 ਦਾ ਧਾਰਾ 17-ਏ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਇਜ਼ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਣਿਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17-ਏ (2) ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ.....

---

[8] (2016) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 323

39. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰੰਤਰ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਖਾਣਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਖੇਤਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਖੇਤਰ ਖਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

40. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਿਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਆਧਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ

ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

41. ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪ੍ਰੋਮਿਸਰੀ ਐਸਟੀਪੇਲ ਜਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਉਮੀਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਮਿਸਰੀ ਐਸਟੋਪੇਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਉਮੀਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕ, ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਕਟ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

42. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਰੋਕ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ

ਰਾਖਵੀਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਆਰ.ਪੀ. ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆਰਪੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਆਰ.ਪੀ. ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਤੱਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

43. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਦੁਆਰਾ ਆਰ.ਪੀ.ਜ਼. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀ.ਐਲ. ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਐਨ.ਐਮ.ਪੀ., 2008 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਕਿ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਆਰ.ਪੀ.ਜ਼. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਸੂਸੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਕੱਤਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੀ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ

ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਾਰਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜੋ ਬਾਹਰੀ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

44. ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਿਤੀ 27.12.2008 ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਨੂੰ 161 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅਲਾਟ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

45. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ:

(a) ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ,

(b) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ;

(c) ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(d) ਅਜਿਹੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵੇਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਮਿਤੀ 27.12.2008 ਨੂੰ ਐਚ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗੱਡੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ

ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਡੈਕਨ ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀ.ਐਲ. ਬਿਨੈਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

<u>ਸਿੱਟਾ</u>

46. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਾਡੇ ਜਵਾਬ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

(i) ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜਾਂ ਉੱਦਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਨਾ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ;

(iii) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਦੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕਾਂ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ;

(iii) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11(1) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਦਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 (1) ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੀ.ਐਲ. ਅਤੇ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇਣ ਲਈ ਆਰ.ਪੀ. ਧਾਰਕ ਅਤੇ ਪੀ.ਐਲ. ਧਾਰਕ ਦੇ ਕੇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤਰਜੀਹ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17ਏ (2) ਤਹਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕੋ ਇਕ ਸਬੰਧ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀ.ਐਲ. ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਏ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ;

(iv) ਉੱਪਰ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ।

47. ਕੇਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਮ.ਐਮ.ਡੀ.ਆਰ. ਐਕਟ ਵਿੱਚ 2015 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 10ਏ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 10 ਬੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

48. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਾਡਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਤੀ 03.04.2012 ਨੂੰ 2011 ਦੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. ਨੰਬਰ 25899 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਤੀ 31.05.2011 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਓਮੈਸੂਰ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਸੋਧੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

49. ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਲੰਬਿਤ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਜੇ ਕੋਈ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲਪਨਾ ਕੇ. ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi